ALEXANDRU PANA

CUTREERÂND PARISUL

„Fluctuat nec mergitur"

Bunului și vechiului meu

Grigore Al. Giossan

Cuvinte...

Celor ce vor să le citească

N'am pretențiunea unei încercări pur literare. Sunt lucruri pe care oricine le poate exprimà prin grai dacă nu prin scris și dacă nu mai frumos, cel puțin așa cum sufletul, sau mai binc temperamentul, l'a făcut să vadă și să simtă.

E o lucrare pentru toți: atât pentru cei ce au avut norocul să vadă Parisul cât și pentru cei ce nu l'au văzut și doresc desigur, să-l vadă. Și cum într'ânsa se află ceva din sufletul surorei noastre mai mari și atât de scumpe nouă «Franța», și cum în totdeauna și mai cu seamă în momentele actuale, inimile tuturor Românilor bat cu entuziasm pentru poporul francez, am găsit nimerit să amintesc celor ce au văzut și să arăt celor ce n'au văzut Parisul, cam ce-ar putea întâmpina cineva **„Cutreerând Parisul“.**

Rog, apoi, să mi se erte construcțiunile prea puțin stilistice, ce-mi predomină lucrarea, întrucât nu fac pură literatură...

Și adăogând că voi trimite o parte din produsul acestei lucrări „à l'Hôpital des Annales“ pentru Crucea Roșie Franceză, sper să am cu atât mai multă indulgență din partea celor ce-și vor da osteneala să se delecteze puțin **„Cutreerând Parisul“.**

AL. PANA

CUTREERÂND PARISUL

Versailles

Fratelui Mihai

Să descriu Versailles, ce nebunie! Nu, nici nu mă gândesc, fiindcă e imposibil să arăţi prin vorbe scrise, ceeace ochii văd acolo. E atâta măreţie, atâta suflet îţi trebue ca să reţii parte din impresiile ce-ţi lasă totul, încât, nu ştiu, cine s'ar încumeta s'o facă!

Vreau să revăd doar, cu gândul, paradisul acela pământesc, ca trecând prin el, să vă împărtăşesc ce-am simţit şi simt încă.

Când m'am văzut în faţa castelului, o curiozitate plină de lăcomie, m'a făcut să rotesc privirea cât mai mult, predominat de gândul să nu-mi scape nimic. Și vrând, nevrând, am rămas cu ochii aţintiţi la statua equestră din mijlocul curţii.

M'am apropiat de ea, neglijind cele şasesprezece alte statui de marmoră, ce mărginesc curtea deoparte şi de alta.

Imi amintesc, doar, că am zărit în treacăt pe ele nume mari ca: Sully, Mansart, Richelieu şi alte încă treisprezece; însă, cu o nerăbdare pe care nu mi-o puteam stăpâni, am tot înaintat până la cea equestră, din mijlocul curţii de onoare. Și fără a-i vedea numele mi-am închipuit că nu pntea fi decât a regelui soare, Ludovic XIV-lea.

Am ocolit-o, privind-o amănunţit. Nimic scris pe ea. Cu toate acestea nu putea fi decât a lui. Deschisei guidul. Exact, Ludovic al XIV-lea. Ce satisfacţie pentru cunoştinţele mele istorice! Dar de ce nu i-o fi scris francezii numele pe statuă? Or li s'a părut prea comun obiceiul faţă de măreţia titlului de «regele soare»?... Şi-am luat-o spre dreapta.

Până s'ajung la poarta de lângă capelă, am retrăit în câteva clipe faze din istoria strălucită a domniei regelui acestuia, crâmpee rămase din şcoală. Şi mi-am oprit gândul tocmai la: cum au ajuns, în urmă, valeţii să cerşească la poartă!

Mi-am întors privirea spre ea şi am văzut-o parcă mai impunătoare. Da, abia atunci observasem şi horbotele aurite ce-o ornează cu atâta artă. Şi-am dat să intru în castel. Inchis. Era Luni, o zi frumoasă, caldă, pe la sfârşitul lui August.

Nu mă învrednicisim, până atunci, să citesc descrierea sumară, din cale afară de sumară, a guidului, cu gândul că, ajuns la faţa locului, mă voi servi de ea pentru a mă orientà; deci n'aveam idee că pot vizità parcul. Şi instinctiv doar, cuprins de intimidarea că n'am nimerit-o şi că, aşa singuratec, aş putea fi luat drept cine ştie ce, am trecut înainte, sfios, străbătând gangul ce leagă pavilioanele până la terasa din faţa parcului, unde am exclamat un aaa! plin de extaz.

Imi amintesc, cum, cu aceeaşi exclamaţie, am văzut întâia oară marea la Constanţa şi cum acelaş fior m'a străbătut din creştet până-n tâlpi!

Ochii mi-au lăcrimat. Ceva aevea, un vis, o feerie, nu pot să definesc impresia ce mi-a făcut parcul acela cu atâta decor paradisiac

Mi-am apăsat tâmplele şi fără voe, m'am gândit la filozofii moderni, cari, pentru a ne face demni epocei în care trăim, ne impun calmul, învăţându-ne fel de fel de metode de a evità emoţiile, de a ne abţine şi potolì entuziasmul şi câte, câte, zadarnice toate în faţa măreţiilor acestora.

Ştiu că, deşi am fost de câteva ori în faţa acestui parc, impresia mi-a fost tot mai mare, ca şi-n faţa

unei opere, pe care, de ce o vezi şi o asculţi, de aceea o înţelegi, o simţi, te mişcă mai mult!

Parcul dela Versailles este o operă desăvârşită. Libretul, dorinţa, visul a fost a acelui rege «soare»; muzica, realizarea dorinţei şi visului acestuia a fost a lui Le Nôtre.

Ce oameni! Cum au ştiut să se impună secolelor prin însăşi satisfacţiunea lor, când atâţia zadarnic s'au sacrificat pentru a însemnà ceva prin sacrificiul lor!...

Mi-aduc aminte iarăşi că, exclamând, în faţa mării, am reflectat asupra necunoscutului, imensităţii, infinitului, şi paralel asupra nimicniciei noastre. O teamă vagă, neînţeleasă mi-a cuprins atunci întreg sufletul.

Aici, la Versailles, încremenit am reflectat asupra atâtor generaţii, care s'au delectat în splendoarea acestui parc şi s'au stins treptat, lăsând, pe întrecutele, amintiri până şi prin zgârieturi şi săpături în zidurile castelului, trianon-urilor şi în trunchiurile copacilor seculari. Şi printr'un surâs, plin de regret şi melancolie, mi-am amintit şi eu umilul meu trecut, continuându-mi drumul pe lângă fântânele simbolice, statuele şi terasele neînchipuit de frumoase, presărate cu atâta belşug de artă în toate părţile parcului, colonadele acele triste, rondurile verzi şi simetrice, templul amorului din insula aceea misterioasă inundată de flori albe şi pe sub aleele acele perdute şi boltite de verdele copacilor seculari, alei, care prin însăşi denumirea lor de aleea toamnei, a primăverei... m'au făcut să resimt parcă anotimpul al cărui nume poartă!

Când am trecut apoi în Trianon şi-am dat cu ochii de căsuţele acele rustice, perdute prin pădure, făcute pe gustul reginei Marie Antoinette, istovit, am căzut pe prima bancă din faţa morii şi-am început să plâng cuprins de nostalgie....

Târziu, când să apună soarele, deşteptat parcă dintr'un somn cu vise frumoase, feerice, dar triste, m'am reîntors şovăind pe aceleaşi cărări şi alei până la gangul prin care intrasem cu atâta ezitare, de unde

am început apoi să grăbesc spre omnibusul ce-şi anunţa plecarea.

Şi azi, când revăd totul ca-n vis, amintirile îmi vin cârduri şi cu ele frumoasele versuri:

A fost un vis frumos
Şi blând din cale afară
Şi prea a fost de tot frumos
C'a trebuit să piară...

Apaşii

Era după 11 noaptea când unul, din cei doi prieteni, cu cari hoinărisim pe marele bulevarde, propuse să mergem în hale să mâncăm, «pommes frites». Şi ideea fu primită cu entuziasm, mai ales că, după atâta mers, ne cam zorea şi o foame, care, la Paris, îţi vine de vreo cinci ori pe zi, nu ca la noi de două, sau maximum de trei ori.

Nu ştiu care o fi cauza. Ori atâta umblet, ori clima, ori, Dumnezeu să mă erte, mâncările franţuzeşti n'or fi aşa săţioase ca ale noastre... atâta vreau să spun că, toată ziua, aproape, mi-era foame. Şi mâncăm, nu glumă. Ce se întâmplă cu mine, se întâmplă şi cu amicii.

Şi lucru curios, am auzit şi pe francezi plângându-se de aşa ceva.

De altfel, pentru convingere, e de observat că, nicăeri n'or fi restaurantele mai dese şi mai înţesate de lume ca în Paris. Apoi diferitele patiserii de stradă, cu firme simboliste, ca «à coupe toujours» din B-v St. Dénis, unde, în adevăr, de câteori am avut ocaziunea să trec, am văzut coadă de clienţi cum se cade, aşteptând să li se tae porţia de plăcintă şi câte altele.

Îmi amintesc de spiritul unei studente la medicină, pariziană, cu care discutam într'o zi, în grădina Luxemburgului, relativ la foamea această perpetuă.

— Parisul ar putea fi supranumit şi oraşul poftelor, nu numai al artelor, nu-i aşa?

— E şi firesc d-ră, i-am răspuns cu convingere. D-v, francezii, aveţi aşa metode de a le şi provocà, cum, noi străinii, nu ne-am pricepe nici să le inventăm...

Dar să reviu la cartofii prăjiţi. Am luat-o încet

pe str. Montmartre până în dreptul Halelor, unde, într'un colț, sunt două chioșcuri: unul de jurnale și altul de reclamațiuni.

Discutam cu amicii, pare-mi-se, despre ingeniozitatea francezilor în reclame fiind sub impresia reclamelor luminoase din marele bulevarde, când, observai, la colțul descris mai sus, doi indivizi vorbindu-și aproape în șoaptă

Instinctiv am trecut înaintea amicilor, cari, confundați în discuție, nu le dădù atenție. Indivizii erau înalți, cam încovoiați, cu șepci aduse pe ochi și haine simple vărgate, încheiate până sus.

Amândoi cu mâinile în buzunare, adâncite până în coate, vorbeau și ne măsurau cu priviri piezișe.

Apropiindu-ne bine, unul din ei se îndreptă spre mine și adâncindu-și privirile în ochii mei, fără să-și scoată mâinele din buzunare, îmi cerù puțin zahăr!

Nu cunosc «argot»-ul (limba apașilor), dar mi-am închipuit ce dorește și sfrântându-l am strigat cu o voce tragică, macabră, mai știu eu cum:

— «Ghițăă».

Acesta era unul din cei doi amici, care purtà de obicei armă. De altfel și mai voinic ca noi.

Cedându-i locul, am luat la braț pe celalt amic, am traversat repede drumul și îngrijat m'am uitat înapoi să văd ce se întâmplă.

L'am observat pe bietul Ghiță cum, căutându-se prin buzunare, făcu un gest de disperare și băiguind nu știu ce din gură, trecù drumul la noi.

Apoi cu toții, fără să ne șoptim măcar un cuvânt, străbăturăm halele într'un suflet până în str. Rivoli, în dreptul magazinului Pygmalion, unde abia ne-am putut oprì să răsuflăm.

— Măi să fie a dracului. Am lăsat, ca nici odată, revolverul acasă, pe masă, găfâi Ghiță.

— Și trebue să-ți fie necaz, ai? intră în vorbă amicul, care nu prea intrase în acțiune.

— Firește, răspunse Ghiță enervat. Inchipue-ți că m'ar fi atacat, ce făceam eu? Și voi fugiți mai rău ca jidanii și mă lăsați pradă...

— Asta nu-i vina noastră, căutai să mă justific. Te

ştiam cu armă. Dar să lăsăm aceste, bine că ne vedem teferi. Sunt curios însă să ştiu ce i-ai spus tu tipului?

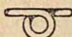
— Mai nimic dragă. L'am întrebat scurt ce doreşte şi mi-a răspuns şi el, tot aşa, că îi este foame. Tot căutându-mă prin buzunare şi negăsind revolverul, am ridicat mâinele în sus enervat şi i-am spus că n'are decât să vină cu noi la «pommes frites» că şi nouă ni-i foame.

— Şi el?

— Mi-a pufnit în nas de râs şi clătinându-se ca o corabie pornì, cu pasul apăsat, spre celalt spunându-i tare că suntem nişte golani şi nu face «să roşească cocoşul» (argot).

Şi bietul Ghiţă ştergându-şi fruntea asudată adăogă necăjit:

— Firar al dracului, cine mi-ia scos în cale. Cum ne-au stricat pofta de mâncare domnule?...

Destăinuiri la Café Viennois

D-rei E. K.

Mă erţi, d-ră, că mi-am propus să dau tiparului acele destăinuri din seara aceea, ştii, colò, la «Café Viennois» în colţişorul acela, din faţa pianistului münchenez, care ne entuziasmase la culme prin toate ale lui şi mai ales cu valsul «Songe d'Automne» cântat anume din şi pentru gustul nostru. Ţi-aduci aminte?..

Au fost aşa de plăcute şi impresionante clipele acele, mi-au rămas atât de adânc săpate în suflet, încât nu mă pot stăpânì să tac şi cred că mă vei admite, mai ales că-mi propun să dau acele destăinuiri reciproc, precum au şi fost.

Abia începuse primele note ale acelui vals de un sentimentalism profund şi parcă te văd, cu ochii aceia negri, vioi şi plini de o melancolie ascunsă, cum suspinând i-ai privit pe ai mei, lung, lung şi adânc...

Un fior neînţeles m'a străbătut. Presimţisem că aveai ceva, ca şi mine, pe suflet şi te vei descărcà. Găsiseşi omul şi prilejul şi o grabă involuntară te făcuse să vorbeşti neprovocată chiar! Judec după mine. Vroiam acelaş lucru.

Ai fost însă mai grăbită ca mine. Poate suferinţa ţi-a fost mai mare şi uitarea nu venise încă complectă să-ţi învăluiască inima pentru a o apărà de hârţuiala amintirilor, sau ai avut mai multă încredere... ştiu eu!..

Apoi privind în gol şi abia stăpânindu-ţi plânsul ai început:

«Ne-am iubit mult, mult... O! ce frumoase au fost clipele acele, cât de dulci şi neuitate! Imprejurări m'au făcut să viu aci, departe de el. Am pornit deplin convinsă că nu voiu fi uitată, că nimic nu va avea pu-

terea să influenţeze asupra-ne, să ne despartă, că, în sfârşit, iubirea ni se va mări, deşi ni-erà în aşa fel că nu ne închipuiam să mai fi existat o alta. Și un an, nu mi-au fost înşelate, prevederile. O!... puneam atâta drag în munca ce m'am decis să întreprind aci pentru viitorul nostru...

Treceau zilele, ca minutele, fiind mereu în aşteptarea veştilor dela el, veşti ce-mi soseau de altfel regulat, precum şi el le primea pe ale mele.

Iţi poţi închipuì că n'aveam timp să fiu cuprinsă de plictiseală şi nici de nostalgie chiar. Imi alinam dorul dând drumul gândurilor să străbată ţări până la el, să-l însoţească, să-l vadă activând şi el cu aceeaşi râvnă, cu acelaş scop, mânat de acelaş ideal şi lacrimi de uşurare mă întăreau până la sosirea veştilor neînchipuit de nerăbdător aşteptate!...

Ei! Dar trecuse anul acela de fericire. Era prin Octombrie...»

Aici te-ai oprit. Ai ridicat ochii spre orchestră, care tocmai încheià, prin coda, valsul atât de simbolic şi un şirag, neîntrerupt aproape, de lacrimi, ca diamantele, au început să lucească în colier dela ochii aceea negri, vioi, în jos pe obraz. Te-ai grăbit să le aduni în batistă, cu grije, parcă n'ai fi vrut să ţi le fure cineva, că prea luciau la lumina aceea vie a localului. Și ai rămas dusă pe gânduri câteva minute.

Te-am lăsat închipuindu-mi cât 'ţi-erau de necesare minutele acele.

Apoi curiozitatea nu m'a lăsat şi te-am trezit, făcându-te, poate fără voe, să continui romanul vieţei d-tale. Și parcă regret d-ră!...

Era mai bine să nu-ţi fi cunoscut suferinţa. S'a asemănat atât şi întru tot cu a mea, că nu te mai pot da uitării şi poate şi cauza aceasta m'a determinat să scriu rândurile aceste.

Ai continuat apoi, după ce printr'un oftat ţi-ai umplut pieptul de aer, să-mi spui că în ultima-i scrisoare îţi anunţă fără milă căsătoria lui cu o prietenă a d-tale, bogată, care nu fusese nevoită să urmeze ceva pentru a'şi înlesnì existenţa şi că tot în acea scrisoare îndrăzneà să-şi pledeze şi dreptatea cauzei, care-l determinase să facă pasul acesta. L'ai ertat. Ai înmor-

mântat în sufletul d-tale imaginea lui încununată de toate amintirile şi drept cruce resemnare.

Te-ai închis ca o floare umbrită de razele soarelui şi la cea mai mică adiere a amintirilor, provocată de tot ce-ţi poate mişcà cât de puţin sufletul atât de senzibil, dai drumul şiragului de diamante să lucească pe obrajii d-tale plini de tinereţe.

Te-am înţeles atât de bine.

Am trecut prin aceleaşi stări când apoi ţi-am destăinuit şi eu aceleaşi lucruri... Din ochii mei însă n'au curs nici lacrimi, necum diamante. Şi ştii de ce? Fiindcă privindu-ţi ochii şi destăinuindu-mă simţeam că mă descarc de o povară grea a sufletului şi că te apropii mult inimei mele.

Apoi d-ta mai primise-şi în ajun şi o veste, poate ultima, dela cel iubit, care, fiind în momente de grea cumpănă, s'a gândit la d-ta şi ţi-a implorat ertarea. Il ştiai în pericol, deci aveai motiv şi era drept să-l plângi.

Mie, de ani, nimic şi nimeni nu mi-a mai provocat iubirea. Doar amintirile mă tulbură din când în când. Le spulber însă repede, reflectând asupra ingratitudinei cu care am fost îndepărtat de aceea, pe care şi eu am iubit-o mult, mult...

Şi acum, ca să termin, îmi permiţi să-ţi pun o întrebare:

De ce la despărţire, mi-ai spus pe un ton neobicinuit, strângându-mi mâna cu multă semnificare: «la revedere prietene de suferinţă»?...

Mizerii...

Să fi fost doctor precum spusese, nu cred. Prea erà decăzut. Și apoi oricât de șoviniști or fi francezii, s'ar fi găsit vreunul care să-l ridice.

Să ferească Dumnezeu însă. Vin împrejurări când soarta ne lovește îngrozitor. O fi fatalitatea, sau e așa cum ne așternem... Las filozofilor să comenteze.

Mergeam, într'o seară de August, câteși trei prieteni, prin dreptul Café-ului Voltaire, când, pe partea opusă, observai cum un domn respectabil în totul, brun, cu o barbă încărunțită și mare, ne măsură cu privirile o clipă.

Făcù câțiva pași înainte și ezitând câteva secunde repede tăiè drumul spre noi.

Mă oprii curios.

După ce își scoase pălăria cu un respect care mă intimidà, mai ales că continuă să rămână descoperit, începù să spună în franțuzește:

«D-lor ajutați-mă. Sunt doctor. Imi închipui că sunteți studenți și veți înțelege mai mult ca oricare suferința mea morală. Sunt rus, exilat și de patru zile abia am putut găsì, azi dimineață, o bucată de pâine»..

Am rămas trăsniți cu toții.

N'am putut îngăimà două vorbe nici unul, atât ne uimise contrastul ținutei omului din fața noastră cu vorbele-i spuse!

Observând, de sigur, că suntem străini începù să repete rugămintea, mai umilitor, în câteva limbi străine pe care le vorbea la perfecție.

Tăcuți, uimiți, jenați contribuirăm pe cât am putut să-i oferim o ridiculă sumă. Nenorocitul, mișcat până

la lacrimi, vru să ne sărute mâinile, pronunţând cu o voce tremurândă:

— «O! Messieurs»... Şi, ca strâns de gât, pornì înainte cu capul plecat, aproape fugind.

Ştiu că în seara aceea câteşi trei n'am avut glas nici bună seară să ne zicem la despărţire. Şi ne-am despărţit imediat...

* * *

In Boulevard Raspail, pe aproape de Hôtel Luteţia, unul din cele mai luxoase ale Parisului, la un colţ, e un biet nenorocit.

Suflă sărmanul pe o nare (gura fiindu-i distrusă) într'un fel de trişcă, de dimineaţă până-n seară şi scoate sunete stridente, pentru o bucăţică de pâine...

Pe lângă el, trec deseori chiar miliardari, eşind din grozav de luxosul hotel. Şi unii se opresc de se amuză. Găsesc ceva nou, ceva excentric poate, ca suflând pe nare cineva să poată cântà în trişcă. Şi trec apoi, mai departe, îndreptându-şi cu răceală capul pe umeri, fără să zvârle, în pălăria nenorocitului, măcar un «sou».

Se explică şi li se iartă. Miliardarii nu port moneda la dânşii.

* * *

In hotelul în care locuiam, fiind aşezat într'o stradă foarte liniştită, mă bucuram în fiecare zi de un ceas de odihnă, obosit fiind de unele distanţe mari, pe care eram nevoit să le fac pe jos.

Abia aţipisim, într'o după masă, când aud jos în stradă (şedeam la al 5-lea) un cântec breton cu atâta duioşie cântat, de o voce admirabilă, că m'am şi apropiat de geam să văd cine-i. Şi cu mirare observai că o bătrână, îmbrăcată în costum breton, curat, căntà, în mijlocul străzii, întinzând mereu mâinele spre geamuri şi implorând mila auditorilor.

De ici, de colo, de pe la ferestre i se aruncà câte un «sou». Nu se plecă însă să-i culeagă până nu-şi isprăvì cântecu-i duios din cale afară.

Strângându-şi banii, cu o mulţumire vădită, drept

recunoştinţă, mai intonă un cântec ceva mai vesel. Şi se depărtă apoi, încet, tărându-şi cu sgomot pantofii de lemn pe pavagiul încins de razele soarelui.

* * *

In fiecare seară îl vedeam cum, pipăind cu o mână grilajul grădinei Luxemberg dinspre str. Medicis, în cealaltă ţinând jurnale, se urcà încet spre Boulevard St. Michel strigând cu o voce istovită: «La Presse L'Intransigeant».

Când îi puneam banul în mână spuneà un «merçi Monsieur» aşa de frumos, atât de blând, că adesea repetam, ca să repete şi el.

Şi erà bătrân şi orb şi abia îşi târà picioarele...

* * *

In haosul acela zgomotos produs la opera comică de sutele de trăsuri şi taximetre ce dau năvală spre publicul grăbit, ce coboară-n valuri pe treptele edificiului din place Boïeldieu, nu ştii cum să te strecori să ajungi repede la drum mai liber. Prea te înăbuşe parfumurile, pomezile şi luxul. Apoi cu toată splendoarea reprezentanţiei, la care ai asistat câteva ore transportat cu totul, te simţi totuşi obosit mult şi vrând, nevrând grăbeşti pasul cu gândul să te vezi mai repede în patul moale şi călduros.

Ce fericiţi sunt acei ce stau prin împrejurimi, sau cei cărora li dă mâna să plătească un taxi, sau o trăsură.

Eu trebue să cobor sub pământ, să iau Metrò-ul înăbuşitor din faţa Operei...

Cuprins de necazul gândurilor acestora străbat grăbit Boulevard des Italiens, neavând decât un sfert de oră până la ultima-i cursă. Insă în dreptul magazinului Liberty, pe treapta de marmoră dela intrare, îmi atrage atenţia o biată bătrână, care cu un coş încărcat de boarfe moţăe, abia stăpânindu-şi capul pe umeri. Şi un paznic de noapte o turbură întrebând-o cum de a apucat-o vremea pe acolo, stă departe?

Speriată, după o pauză, răspunde oftând din greu:

— Ei! d-le sergent, aş fi bucuroasă să stau şi-n Charenton că tot n'aş fi rămas aci să-mi trec

noaptea. Dar când n'am unde mă duce, învaţă-mă d-ta ce să fac?!

Mă depărtez îngrozit. Şi eu... care am şi metrò la îndemână şi fusesem şi la operă şi mă aşteptà o casă cu pat moale şi călduros...

* * *

Nu trebue să vă surprindă dacă veţi observà adesea, la restaurante în timpul mesei, pe lângă vre-un câine vagabond şi câte un om nenorocit privind cu multă atenţie, pe mese, la coşurile încărcate de pâine!

Stau jinduind, aşa în nemişcare, până se întâmplă ca în grabă, unii comeseni, căutând să-şi potolească foamea, se-ntind peste tacâmuri până la coş să ia pâine, şi-l răstoarnă.

E interesantă atunci lupta ce se încinge, între om şi câine, pentru cele câteva bucăţi de pâine căzute pe trotuar.

Te cutremuri şi, vrând nevrând, mâncările ţi se par aşa de bune că mănânci cu o poftă animalică. Şi mulţumirea ţi-i mare, când te trezeşti în sfârşit sătul după o foame grozavă, mărită şi de foamea celor flămânzi, din juru-ţi.

Singur garçon-ul, pe care prea îl hărţueşti pentru «deux sous» cât se obicinueşte să-i dai bacşiş, nu prea pare bucuros...

* * *

Nu era beată, dar îţi făcea impresia, deoarece abia o mai ţineau picioarele şi avea şi figura de alcoolică.

Intrà încet în bar, se uità cu ochii împăjeniţi la toţi din jurul tarabei pline de ceşti, pahare, sticle şi coşuri cu «croissants» şi «croustilles» speciale barurilor. Apoi începù să cânte, una din chansonettele la modă, cu o voce stinsă, oribilă.

Un râs general, specific francezilor, răspunse nenorocitei, care nu se intimidă, ci încurajată parcă, îşi întărì vocea.

Patronul însă, mai nemilos, o invită, cu un gest hotărâtor, afară. Făcându-se că nu-l înţelege, încetă cântul şi întinse mâna spre consumatori îngânând câteva cuvinte de rugă. Nimeni însă nu voi s'o mai bage în seamă.

Toţi începură să-şi vadă de sorbituri şi jocurile de noroc ce sprijinesc barurile deoparte şi de alta şi sărmana, descurajată atunci, mai încercă şi spre patron, care, enervat că nu fusese ascultat, o ameninţă cu un sifon.

Cuprinsă de un râs nervos, sarcastic, în care se vedea o disperare, îi zise cu un ton grozav de ironic:

— Cel puţin de ai fi pus „eau de cologne" în sifon tot ţi-ai fi făcut o pomană... Şi hohotind eşi împletecindu-se. Şi-n râsul ei se amestecă şi râsul celor din jurul tarabei cu ceşti, pahare, sticle şi coşuri cu „croissants" şi „cronstilles". Numai patronul nu râse. O fi bănuit, se vede, vre-un blestem în spiritul acesta al nenorocitei...

De altfel parizienii sunt prea superstiţioşi!

* * *

Dintre toate câte se perindau pela mesele clienţilor dela „Taverne du Panthéon", numai ea păstra aceeaşi rochie, aceeaşi pălărie, aceleaşi mănuşi şi acelaş surâs.

Era puţin palidă, dar ochii ei nu-i avea nici una din toate câte frequentau localul.

Avea ceva care îţi inspiră dela prima vedere o simpatie, o milă, nu pot spune ce... Cu toate acestea, mai tuturor le eră indiferentă.

Toate celelalte, dela o vreme, se invitau la câte-o masă, la câte-un client, consumau bere, siropuri, cafele, ţigări. Numai ea rămânea singură şi surâzând într'una, eşea din când în când afară, înghiţând în sec.

Părea vecinic sub nervii unei aşteptări, care a trecut de timpul fixat şi neliniştea aceasta a ei o făcea mai interesantă.

Intr'una din seri, atrăsei atenţia unui prieten, cu care şedeam la o masă, asupra fiinţei aceştia cu ochii atât de drăgălaşi.

Amicul entuziasmat o şi invită la masa noastră Ruşinată ezită o clipă, pierzând surâsul, dar revenindu-şi imediat, se apropie ca împinsă de cineva. Şi aşezându-se lângă noi spuse garçon-ului să-i aducă o „cafè à la crême" şi „croissants".

In timp ce garçonul îşi îndeplinea misiunea, şoptii amicului în româneşte că îmbrăcând-o mai cum trebue, nu i-ar trece una, din câte erau acolo, pe dinainte. Şi amicul transportat îi şi spuse:

— „Drăguţă trebue să ştii că eu am intenţiuni frumoase cu D-ta. Mai întâi vreau să te îmbrac mai demn de figura D-tale îngerească“.

La cuvintele aceste se întunecă de-odată şi ridicându-şi ochii spre noi clatină din cap şi răspunse îndreptându-şi privirile în gol:

— „Domnilor. Decât a-ţi proectà să mă îmbrăcaţi, mai bine m'aţi întrebà cauza pentru care nu mă îmbrac eu şi poate a-ţi face mai bine...

Sorbì din pahar ca să'şi mascheze un oftat şi continuă:

— „Ştiu că toţi bărbaţii de azi sunt fascinaţi mai mult de îmbrăcăminte la o femee. Mă mir, în halul în care mă aflù, ce noroc a dat peste mine astăseară...

Trebue să ştiţi, Domnilor, că sunt câte-va seri de când aştept aşa ceva.

Presmiţeam că o să-mi sosească şi mie un timp şi oameni care să m'asculte. Nu m'am înşelat ce ziceţi? (Aci ne privi cu teamă. Asigurând-o prin cuvinte de încurajare continuă).

„Toate din sală aceasta, D-zeu să mă erte, sunt nişte stricate, fiindcă aşà le-a plăcut să fie. De altfel sunteţi şi în măsură să deduceţi cauza: „luxul“. Eu, nevoia, mizeria! O! eram aşa de strânsă cu uşa în ziua când biata mamă, tremurândă, încercà să-şi dea sufletul, pe când la picioarele ei gemeau alte două surori mai mici şi de durere şi de foame că, nebună am eşit în stradă. La ce, nu ştiu.

Atât mi-am zis: cum mi-o fi soarta, trebue să aduc bani. Şi mi-a eşit în cale un om, care mi-a plătit foarte eftin, tot ce-am avut mai scump!... Şi iată-mă-s. Nu mă îmbrac fiindcă mama mea trăeşte încă şi surorile mele sunt mici şi eu le întreţin şi nu câştig mai nimic!“...

Aici se opri. Inghiţi nodul de plâns ce-o gâtuia şi surâzând din nou, continuă:

„Ertaţi-mă Domnilor! Sunt prea necăjită de soarta mea, de aceea am vorbit aşa mult neîntrebată.

De altfel D-v. mi-aţi făcut un mare bine că mia-ţi deschis ochii dece, de câteva zile, abia pot să le duc o pâine acasă! Dar ce să fac. Nimeni n'o să mă îmbrace pe datorie... (înecând-o plânsul) şi D-v. vreţi să mă îmbrăcaţi. De ce?! Ca să trec mai repede din mână-n mână, să fiu mai căutată?... Nu, mulţumesc, prefer să fiu mai puţin uzată.

O! şi iar mă întorc cu gândul la cei de-acasă... Dacă vreţi să mă credeţi, azi nu le-am lăsat nimic. Cafeaua ce mi-aţi oferit-o D-v. mi-a prins mult bine. Da! da! mai bine, ajutaţi-mă, o, da, să-mi fac o rochie şi pălărie mai atrăgătoare şi o să vă fiu atât de recunoscătoare. Sufletul meu, tot, vi l'am închinat. Prea v'aţi arătat buni.

Gândiţi-vă iubiţilor şi la recunoştinţa celor ai mei de-acasă, care n'au mâncat astăzi!...

Ne-a vorbit ast-fel până târziu fără să ne lase s'o întrerupem. Când am plecat apoi din tavernă, ne-a luat de mână pe amândoi şi-am pornit-o aşa, încet, pe Bv. St. Michel până'n dreptul străzii Zaharie, unde am voit să mă retrag pentru a lăsa pe amicul meu să-şi îndeplinească promisiunea.

A ţipat aproape că nu trebue să plec, că ea pe amândoi ne iubeşte deopotrivă, fiindcă amândurora ne-a destăinuit necazurile şi că va şti să compenseze tot ce vom face noi pentru ea, cu atât mai mult cu cât suntem doi, deci mai în măsură să-i fim de un ajutor. Şi înduioşaţi am intrat căte-şi trei într'o casă mizerabilă...

... După câteva seri am revăzut-o într'o rochie mai demnă de ea şi-o pălărie simplă, dar cu mult gust aranjată.

Stătea la masa unui client mai în vârstă, deşi erà încă de vreme şi consumà o orangeadă.

Cum ne-a zărit a surâs, însă nu cu surâsul care ne atrase.

Ne-a făcut semne s'o scuzăm, apoi ne-a trimes şi garçon-ul să ne spună că fiind în tovărăşia unui om prea cum se cade, nu poate să-l părăsească.

'I-am dat toată dreptatea nedumeriţi, dacă i-am făcut, într'adevăr, bine s'au rău.

* * *

Inteleptele cuvinte a lui Isus: „văzut-ai pe vre-un om să moară de foame?“, nicăeri n'or avea mai mult senz ca-n haoticul Paris. In adevăr, acolo, nimeni nu moare de foame.

Atâtea sisteme de a câştigà existenţa şi mijloacele la care recurg locuitorii acestui colosal şi neadormit furnicar, te uimesc şi te 'nspăimântă!

Afară de cerşetorii comuni, cari sunt ca pretutindeni, mai e o clasă de cerşetori, cari se produc prin localuri şi chiar pe străzi unde lumea e mai frequentă. Şi aceşti cerşetori inteligenţi, dar leneşi, câştig deseori binişor.

Imi închipui că mulţi vor fi având şi mici economii din venitul zilnic şi sigur.

Unii se produc ca saltimbanci, alţii ca jongleuri. Unii beau spirt denaturat ca apoi să-şi dea foc gurii pentru a imità o fântână arteziană arzătoare. Şi gura li-i o carne vie. Nu se pot hrăni decât cu lapte rece. (Vin printre mese să convingă pe cei mai tari de spusa lor!).

Alţii vin ca dresori şi te uimesc de răbdarea ce constaţi că au cheltuit-o cu producţiile animalelor sau păsărilor ce prezint spectatorilor.

Nu voi uita un câine care făcea nişte salturi mortale uimitoare.

O păsărică, ce sburà şi se reîntorcea pe comandă, etc.

Nu rareori se prezintă şi câte-un adevărat artist. Astfel, unul atrage până şi atenţia orchestranţilor din local prin execuţia corectă şi sentimentală a câtorva bucăţi de operă şi ca supliment „chansonettes“ la modă, ce face pe o vioară de tablă, construită de el, cu o singură coardă.

A cântat într'o seară „Intermezzo“ din Cavaleria Rusticana aşa de atrăgător că, pe lângă o ploae de monede, a fost răsplătit şi cu o ploae de aplauze, care l'au încântat grozav.

Alţii, cu vocea, încearcă să indispună auditorii prin vre-un kiks formidabil scăpat la vre-o notă prea înaltă pentru gâtul executantului. Se râde mult atunci, se face larmă, zgomot. Unii mai încinşi de băutură strig

cât îi ţine gura: „bis si celà ne vous fatigue“ şi râsul se înteţeşte şi bietul executant abià îndrăzneşte să se strecoare printre mese pentru a-şi întinde farfuria.

Francezul însă e curios. Nu dă banul fără merit, chiar în cazuri de binefacere şi sărmanul tenor deseori ese din local mai nenorocit de cum intrase.

Cei şireţi, pentru a fascinà, pun mai dinainte, în farfurie câte-va monede, ca, venind să-şi ceară preţul trudei, să întâmpine mai rar refuzul, fiecare spectator gândindu-se să fie la inălţimea vecinului, în caritate.

Sunt apoi micii negustori ambulanţi.

Unii, pe lângă lucruri obicinuite, vând şi lucruri ce nu ţi-ar fi trecut prin minte să aibă vre-o căutare.

Astfel, nu arareori, veţi zări oameni cu braţele încărcate de papură, pe care o vând ca plantă de ornamentaţie!

Burueni neînchipuite, ca purtătoare de noroc, se vând pretutindeni. Chiar pe Avenue de l'Opéra am asistat odată la vânzarea unor ast-fel de burueni, cu reclama „la botte de S-te. Cécile“, un bucheţel de verdeaţă ca pătrungelul cu două, trei floricele rătăcite prin el, pentru care o femee, foarte bună de gură a luat, unei doamne de condiţie, câţi-va franci. Şi ştiţi cum a convertit-o să dea atâţia bani ?.

Când s'a coborât din automobilul de casă, Doamna, probabil avea intenţiunea să intre în renumitul magazin de mănuşi Perrin, unde se şi oprise vehiculul. Vânzătoarea, luând un mănunchiu în mână, din căruciorul cu buruieni, se repezi înaintea Doamnei înşirând ca o moară, cuvinte ademenitoare şi căutând să-i pătrundă privirile cu ochii ei sticloşi şi vioi.

M'am oprit atunci intenţionat la vitrină, să aud ce-i spune şi iată ce am putut prinde:

Doamna va cumpărà desigur acest mănuchiu al Sf. Cecilii şi-l va pune sub pernă de câteori va dori să viseze ceva despre cine-i scump. Şi visul va fi adevărat şi Doamna mă va mai căutà să-i mai dau şi un mănunchiu al Sf. Augustin, care va aduce fericire Doamnei.

N'aveţi teamă Doamnă, sunteţi prea bogată ca să

vă tocmiţi pentru câţi-va franci, pe care dându-i, cine ştie, dacă, chiar noaptea asta nu veţi aflà ce doriţi. Eu ştiu că Doamna are un dor...

Şi Doamna scoase francii, îi dădù surâzândă şi luând mănunchiul se întoarse de-l puse cu grije în fundul automobilului ca să-şi poată vedea apoi de micile-i târgueli.

De sigur dacă, acea femee, ar fi îndrăznit să spue că e sărmană, că are o casă de copii etc. n'ar fi fost ascultată cu atâta atenţie şi bunăvoinţă. In simplitatea ei a ştiut însă să bată în struna slăbiciunilor omeneşti, pentru a obţine plăcutul sunet de arginţi.

* * *

Minunată şi titanică lucrare e Metropolitanul Parisului.

Inchipuiţi-vă un tren electric, care străbate oraşul în toate direcţiunile pe sub pământ, pe sub case, pe sub apă (Sena), pe deasupra străzilor, caselor. Trece ca o nălucă peste tot locul producând un zgomot asurzitor!

Toate staţiunile sunt gări în regulă, subterane, căptuşite cu cărămizi albe zmălţuite, care la lumina vie a electricităţii produc un efect strălucitor ochilor.

Atâta serviciu aduce parizienilor acest Metrò, (aşa îl prescurtează ei) pe cât e de mică taxa de 15 bani a oricărei curse.

De câteori cobori treptele vre-unei staţiuni pentru a beneficià de serviciile acestui minunat tren, ai impresiunea că intri în infern. Aerul închis, înăbuşitor; lumina acea artificială; zgomotul uruelilor trenurilor ce vin şi se duc din 5 în 5 minute; furnicarul acela de lume ce se urcă şi coboară la fiecare tren şi, mai ales, tunelurile acele nesfârşite, ce se întind în dreapta şi-n stânga gărilor, unde aruncându-ţi privirile te îngrozeşti de lungimea ce constaţi prin miile de lămpi electrice, ce lucesc ca nişte aştri până departe în haosul acela de întuneric, toate te fac să crezi că eştí în infern.

Gândiţi-vă acum la poporul acela de funcţionari, conductori, oameni de serviciu, gardieni etc. cari, pentru a-şi câştiga existenţa, intru acolo des de dimineaţă pentru a eşi noaptea târziu!

Ei nu ştiu aproape ce-i soarele! Nu cunosc frumuseţile naturii! Nu se bucură de atâtea şi atâtea câte avem noi, cestilalţi, unii peste măsură şi trăesc sărmanii ca sobolii!

Și noi, cari ne plângem și nu suntem niciodată mulţumiţi, ba, de cele mai multe ori, cârtim şi-n contra Celui de sus!

Minunată şi titanică lucrare e Metropolitanul acesta, care închide în el atâţia oameni, ce au curajul să suporte viaţa, oricât de mizerabilă ar fi ea!...

* * *

E într'o după amiazi de August, pe o căldură înăbuşitoare.

Doi oameni şi un câine, înhămaţi câte şi trei, la un cărucior încărcat peste măsură cu bagaje, trag de zor, ducându-l destul de repede pe Boulevard de Strasbourg spre Gara de est. — Și cu toată hărţuiala învălmăşelei a tot soiul de vehicule, nu se opresc de loc să mai răsufle, ci mânaţi, parcă, de un zor mare, trag cu nădejde şi deopotrivă.

Cei doi oameni, par a fi tată şi fiu, glumesc din când în când, fiindcă, cu toată povara şi zăduful, râd deseori în hohot.

Și bietul câine, un câine mare cu părul creţ, negru, înhămat sub cărucior de o fringhie, trage în urma celor doi, cu limba scoasă de un cot şi cu tot dinadinsul. Pacă l'ar mâna cineva grozav din urmă.

Mulţi din trecători se opresc să-i admire.

Prea sunt uniţi prin voioşie şi vrednicie în mişcarea lor. Și vin de departe. Se cunoaşte după praful depus pe ei. Povara li-e grea din cale afară şi soarele arde de moae asfaltul sub picioarele trecătorilor.

* * *

E îngrozitor de zgomotos Parisul, mai ales prin centre.

Tromboane de automobile, clopote de tramvae, uruit de autobuze, trăsuri şi camioane, zârnăitul clopoţeilor bicicliştilor şi mai ales scârţâitul nespus de e-

nervant al frânelor acestor vechicule, frâne puse la cel mai mic motiv, îţi răscolesc în aşa hal nervii, că de multe ori îţi vine să ţipi, scrâşnind din dinţi.

Apoi neisprăvitul miros greu de ulei ars şi benzină al autobuzelor şi automobilelor, circulaţia aceea neîntreruptă a vehiculelor, de te ţine uneori locului, la anumite puncte, câte un sfert de oră şi mai bine, mişcarea aceea nervoasă de pretutindeni, toate, toate îţi dau prilej să guşti mizeria şi te fac adeseori să doreşti cât mai repede reîntoarcerea în ţara ta plină de linişte, de aer, de soare şi de belşug.

Şi de câteori zăreşti vre-o trăsură transportând călători şi bagaje te cuprinde nostalgia.

Copleşit de înduioşare cazi atunci pe prima bancă din cale cu gândul tot la cei de-acasă, la cei apropiaţi sufletului tău şi clătinând melancolic capul, te-ntrebi surăzând dureros : «Ce-or fi făcând ei acuma ?»....

Margaret Sheldou

Seara luam doar o cafea cu lapte în Str. Médicis, la o lăptărie din faţa grădinei Luxemburgului. Acolo am văzut-o pentru prima oară înghemuită, la o masă vecină, bând un fel de ceai de mentă. Mi-a făcut impresia că plânge şi mi-a atras atenţia. Slabă, deşirată, cu obrajii grozavi de aprinşi şi lucioşi părea o păpuşe de ceară, coquetă. Şi observând că-mi atrage atenţia, începù să zâmbească. Surprins m'am apropiat rugând-o să mi permită a-i ţine companie.

— De ce nu. Poftim. De altfel sosiţi tocmai la timp, se grăbì să-mi răspundă, uitându-se lung la mine.

Şi aşezându-mă pe scaun, în faţa ei, mă recomandai.

— Margaret Sheldou şi încântată de numele D-v. scumpe Domn, adăogă cu voiciune.

— Mă intrigă cuvintele D-v. că «sosesc tocmai la timp.» Domnişoară. Aş putea să vă fiu de vre-un folos ? De altfel trebue să ştiţi că deşi sunteţi cu zâmbetul pe buze, eu am impresia că suferiţi grozav şi, drept să vă spun, aceasta-i cauza pentru care mi-am permis să mă apropii.

Ingrozită, cu nişte ochi înspăimântaţi parcă, nedumerită, se oprì din sorbitura şi privindu-mă lung suspină din adâncul inimei.

— Vă înşelaţi. Cuvintele «sosiţi tocmai la timp» le-am pronunţat instinctiv şi să vedeţi de ce.

Sunt de principiul primei impresiuni şi orbeşte mă supun ei. De cum v'am văzut mi-aţi devenit simpatic şi eram sigură că veţi veni la mine. Iată cauza.

Cât priveşte expresivitatea figurii mele, ea nu poate să vă îndreptăţească a crede că eu sufer... Or sunteţi nu prea bun psicholog şi atunci...

Aci deschise iar ochii mari, mă privì lung fără să clipească, apoi, clătinând încet din cap, zâmbì schimbând privirile-n gol.

— Sunteţi student desigur.

— Nu, Domnişoară.

— «In orice caz locuind cartierul Latin trebue să urmaţi ceva aci, sau aţi isprăvit? Și eu am fost studentă d-le. Ştiţi? Am urmat filozofia şi filologia. Acum sunt în vacanţă... perpetuă. Ei! dar ce vă interesează pe d-v. acestea. Mai de grabă v'aş spune că sunt americană, dela Chicago originară. Mama mea trăeşte acolo. E foarte bogată, o! aşa de bogată! «Eu...» Și clătinând din cap izbucni în plâns.

Stingherit de privirile celor ce ne înconjurau o rugai să nu plângă, că e destul de slabă ca să se mai istovească, că ar fi bine să eşim, o voi conduce, vom merge unde-va să ascultăm puţină muzică... Muzica atât ne alină! Și după oarecare ezitare mă ascultă. Nu m'a lăsat să-i plătesc consumaţia şi eşind pornirăm încet spre Odeon.

Nu vrei să mergem la concertele «Touche«, Domnişoară Margaret?

— O! nu scumpe Domn. E drept mulţi găsesc mângăerea în muzică. Mie mai rău îmi face. Imi provoacă cele mai plăpânde amintiri şi eu tocmai am nevoe să uit mult. Or uitarea n'o pot avea decât discutând cu cineva lucruri banale şi n'aş voì să fi d-ta acela. Ai înţeles, cred, că pentru d-ta am o altă consideraţie. De aceea dă-mi voe să te concediez. Ne vom revedea, fi sigur şi din ce în ce mai intim. O! da poate vei afla lucruri pe care nu le-am spus nimănui încă, în orice caz, consideră-mă pentru totdeauna prietenă, camaradă, soră mai bine. Modul cum te-ai apropiat de mine m'a făcut să am atâta încredere în D-ta... Și apoi eşti străin ca şi mine. In ţara străină, doi străini se-nţeleg întotdeauna bine. Nu-i aşa? «La revedere»...

N'am putut să-i răspund. S'a suit aşa repede în autobuzul ce ducea spre Montmartre că nedumerit m'am uitat doar cum pornind a început să dea din mână gesticulând un «la revedere» afectuos cu totul. Și-au trecut apoi câteva zile fără s'o mai zăresc.

Intr'una din seri, în acelaş local, la aceeaşi masă,

reflectam tocmai, nu fără oarecare regret, cum n'am avut prevederea să-i dau adresa mea măcar, dacă, cel puţin, nu găsisem firesc s'o cer pe a ei, când, o văd apărând pe uşe într'un costum foarte elegant de-o culoare castanie, cu o pălărie mică, cochetă, ce-o aranjà de minune.

Văzându-mă se-nveseli ca la vederea unei vechi şi căutate cunoştinţe, se aşează prietenoasă la masa mea şi dându-mi mâna începù cu multă dispoziţie să-mi vorbească de succesul unei prietene, care a debutat pentru prima oară în «Les Joyaux de la Madone» la marea Operă, la care va trebui să mergem împreună.

— O! e aşà de frumoasă muzica şi-apoi libretul i se potriveşte de minune. Eşti al meu, nu?

— Pe când?

— Chiar astă seară,

— Al D-tale.

Şi fiindcă mai erau vre-o două ore până la spectacol am luat-o încet, pe jos, prin Boul. Miche (B-vard St. Michel) până-n str. Rivoli trecând cele două poduri ale lui Napoleon, pe Sena.

Ce-am vorbit în timpul acesta nu-mi amintesc. Ştiu că totul se referea mai mult la cele văzute pe ici şi colo, în cale. De altfel pe străzile Parisului nu vei putea discuta nici odată cu cineva aceeaşi chestiune, cu atenţia cuvenită, fiind vecinic întrerupt, ori atras de ceva ce ţi se iveşte la tot pasul, în faţa ochilor. Şi asta se întâmplă chiar Parizienilor de baştină. Lor poate mai mult fiind foarte curioşi de felul lor. Şi-apoi circulaţia aceea grozavă, noutăţile ce apar ceas cu ceas, ici, colo, unde nici gândeşti, iată cauze care nu ţi-or da nici odată pace să vorbeşti în tihnă chestiuni independente.

Pe Avenue de l'Opera, în dreptul străzii Ludovic cel Mare se oprì şi-mi arătă etajul al II-lea al unei case situată chiar în colţul din dreapta.

— «Vezi, acolo stă un criminal, pe care nimeni nu se gândeşte să-l aresteze».

O privii nedumerit.

— «Vei vedea, continuă dânsa puţin agitată, din cele ce-ţi voi destăinui astăseară, după operă, fiindcă te voi luà la mine să-ţi ofer un ceai, că-n adevăr am dreptate să spun că acolo locueşte un criminal».

Nerăbdarea, curiozitatea şi mai ales bănuiala că voi află poate, în seara aceea, acele lucruri pe care mi le-a promis chiar din prima seară să mi le destăinue, lucruri pe cari nu le-a destăinuit nimănui încă, m'au făcut, ca niciodată, să uit că sunt la operă şi să mi se pară ani cele trei ore de spectacol. Şi la eşire am luat un taxi; i-a şoptit aproape adresa, pe care însă am prins-o: Str. Amsterdam. Şi-n câteva minute m'am trezit într'un mic apartament, la al 4-lea, cu gust mobilat. Şi-a cerut scuze că n'are «boudoir» special de ceai, dar ca să fie în adevăr americană vom bea ceaiul chiar în camera ei de culcare. Şi aşà am făcut. S'a dezbrăcat după un paravan şi punându-şi un «peignoir» în culoarea bananei s'a suit în pat, a sunat să ni se servească ceaiul şi zâmbind începù :

—Ţi-am spus că mama mea e foarte bogată şi trăeşte la Chicago. Eu sunt unicu-i copil. M'a trimis, văzându-mă dornică de învăţătură şi serioasă, să studiez, precum vezi, aci, la Sorbona, filozofia şi filologia. Şi-am urmat cursurlle foarte liniştită doi ani aproape, trecându-mi examenele cu succes.

Eram internată într'un pension de familie din str. Şcoalelor, unde mi se dădea o foarte bună îngrijire. După un timp am observat că una din colegele mele de pension pe care nici n'o zărisem la facultate voià să-mi dovedească o adâncă prietenie. Cum era o fire blândă şi foarte simpatică, drăguţă chiar, atenţia cu care mă înconjurà în orice ocaziune mă atrase atât, încât devenirăm intime de tot. Ajunsesem să fim poreclite de toţi «inseparabilele» şi-n adevăr rar ne-ai fi văzut una fără alta. O luam până şi la facultate cu mine, unde-mi ajutà să iau note la filologie, mai ales. Viaţa o simţeam ideală şi zilele treceau pe nesimţite. In sfârşit ce să-ţi mai spun, interesant e faptul că mi-a fost cea mai bună amică această Louise, căci aşa se numeşte. Astăzi e la Cairo şi de-ar fi în Zanzibar mi-ar părea mai bine, aş şti-o mai departe. Aceastǎ *intimă* amică (aci Margaret avù un surâs amar) găsea cu cale să-mi vorbească adesea de un văr al ei, mare industriaş la St. Denis, un anume Emmanuel Pelletier, pe care zicea ea, n'am face rău să-l vizităm odată chiar la fabrică, e ceva foarte original şi-i vom face o mare surpriză.

Sunt americană. Ideea mi s'a părut în adevăr originală; vărul celei mai întime amice, om cu vază, situaţie, în sfârşit, ca studentă, am dreptul să fiu curioasă a vizità, la urma urmei, o fabrică şi unde pui, de produse chimice!

Am luat deci, într'o după masă, tramvaiul electric de din dosul operii, direct la St. Denis şi cu Louise ne-am coborît la penultima staţie, mai sus de Basilique. Apoi pe jos am luat-o la dreapta pe o stradă al cărui nume îmi scapă şi ne-am oprit în dreptul unei clădiri în adevăr cu aspect de fabrică.

Louise, foarte familiară cu toţi ce ne eşeau în cale, (ceeace mă încurajà), mă luă de mână şi, aproape fugind, străbăturăm câteva alei ce despărţeau corpuri ale clădirii. Mă introduse în sfârşit într'un birou luxos ca un salon aproape. Şi pretextând că se duce să-şi anunţe vărul, mă lasă singură. Cu totul încrezătoare începui să răsfoesc prin nişte reviste de pe o măsuţă, uitându-mă mai mult la ilustraţiuni, decât la text şi cu gândul cine ştie unde.

Cât am stat astfel nu ştiu. Cum era cald şi canapeaua pe care mă aşezasem foarte comodă, şi am uitat să-ţi spun că la prânz băusem vin ca niciodată îndemnată mult de Louise, am lăsat capul pe spate şi am adormit dusă....

Când m'am trezit eram pe aceiaşi canapea, însă în braţele unui bărbat de vre-o 30—35 ani, brun, plăcut şi foarte elegant. Mă dezmerda atât de blând, cu o voce aşa caldă, spunea nişte cuvinte ce mi se păreau din cer culese, încât, cum până atunci n'aveam ideea unui bărbat lângă mine, nici nu mi-a trecut prin minte că ar fi capabil să-mi facă un rău, mai ales că avea şi o privire atât de înduioşată. Pierdută, nebună m'am alipit mai strâns de el. Mi-a apropiat de buze o cupă cu şampanie spumândă, pe care am băut-o pe nerăsuflate, apoi alta şi alta.... Am întrebat de Louise. Am început să vorbesc prostii, să-l sărut ca o nebună pe amândoi obrajii, pe ochi, pe urechi, să mă joc pe genunchii lui şi....

Când am plecat era dimineaţa. Zăpăcită, cu un nod de plâns în gât, împleticindu-mă la fie-care pas aproape, abia am ajuns tramvaiul, care în câteva clipe

(mi s'a părut) m'a readus în Paris, tot în dosul Operei. M'am coborât apoi pe str. Tronchet, am trecut prin dosul bisericei Madeleine în str. Regală, am străbătut năucă piaţa Concordiei şi-ntr'un suflet am fost la vapor pe care l'am ajuns la timp. Nu ştiu dacă gândeam ceva în clipele acele. Eram nerăbdătoare să mă văd în odaia mea, să fiu singură, izolată, să nu mă privească nimeni, să nu mă ştie nimeni, nici Louise chiar.

Nici odată nu mi s'au părut mai numeroase staţiunile vaporului pe Sena până la Châtelet. Şi pe banca din faţa mea erau doi tineri care aveau aerul să-mi facă curte.... In dreapta şi-n stânga femei care mă priveau parcă curioase. Of! Doamne până la Châtelet am murit 'şi-am înviat de câteva ori. Eram toată o apă cât am urcat scările pe chei. Apoi ca o umbră, trecând repede pe lângă anticarii, care altă dată mă atrăgeau mai mult, am fugit până în Str. Şcoalelor.

Am intrat apoi ca o furtună în casă de teama să nu întâlnesc pe cineva, care ar fi putut măcar din curiozitate să-mi ceară socoteala nopţii lipsite. Noroc că nu mi-a eşit nimeni în cale. Am închis uşa cu cheia şi-mbrăcată m'am zvârlit în pat, cu capul în perne şi am plâns, am plâns tinereţea-mi perdută, cinstea-mi batjocorită, viitoru-mi zdrobit... Apoi chiar în ziua aceea, spre seară, m'am trezit cu Louise, care prin cuvinte meşteşugite, cum eram şi zăpăcită, nenorocită şi nu-mi puteam da seama încă bine de cum şi ce s'a petrecut cu mine m'a luat cu ea într'un automobil luxos şi m'a adus la apartamentul ce ţi-am arătat în Ludovic cel Mare. Acolo, acelaş Emmanuel coquet înconjurat de alţii şi altele. Louise juca un rol aşa de liber, încât imediat am dedus pe ce mâini căzusem şi indignată am strigat mai mult :

— Louise în ce casă mai adus ?

Şi ea într'un hohot oribil:

— «Dar în casa iubitului nostru Emmanuel actualul şi viitorul tău soţ... şi făcù un tur nebun de tango.

Am dus mâinile la tâmple şi ca o nebună am fugit pe scări jos de m'am suit în primul taxi liber.

După vre-o două luni, pe cari le-am dus într'o prostraţie grozavă, m'am trezit cu o scrisoare dela mama, prin care îmi anunţă plăcuta veste că mă desmoşte-

nise, că să-mi închipui că nu mai există şi că nu mă poate blestemà, întru cât situaţia ce-mi formasem, închipuindu-mi că numai astfel voi zmulge consimţământul ei de-a mă mărità cu acel Domn Pelletier, erà mai prejos decât ar fi fost blestemul ei.

Și aceasta fù tot opera Louiseì, cele mai bune amice, care avusese grija să comunice totul mamei cu scopul pe care oricine îl poate deduce. Și după şapte luni am fost nevoită să intru în Casa municipală de sănătate din Fauburg St. Denis, de unde abia am scăpat cu zile.

Iată romanul vieţei mele. D-ta eşti primul căruia mă destăinui. Și când mă gândesc că am abia 19 ani şi...

— Dar existenţa?

— A! Știu ce vrei să mă întrebi. Cum trăesc? Am avut norocul ca din cauza economiilor făcute la cei 400 dolari ce primeam lunar de la mama să am azi şi încă pentru câtva timp, existenţa. Când voi isprăvì banii, Sena îmi va fi leacul. Ști că acum e rostul să te zvârli şi să te îneci în voia bună!? Nu va venì nimeni să te scape, mai ales dacă ai prudenţa să sări când e aglomeraţie. Toţi îşi vor închipuì vre-un scenario de cinematograf şi te-ar aplaudà încă»... încheiè cu amărăciune.

— Această, D-ră Margaret, numai în cazul când ai fi cel puţin de treizeci şi cinci de ani. Dar la nouăsprezece ani ai d-tale s'o găsì vre-un salvator, pariez.

— Oh! nu-mi vorbì de salvatori. Urăsc bărbaţii de moarte. Și dacă pe d-ta te-am lăsat să te apropri, e că mi-am închipuit că ai un suflet. Or unde-i un suflet bestia e învinsă şi de d-ta nu mi-a fost teamă de cum te-am privit în ochi.«Vom rămâne dar cei mai buni şi intimi amici». Oftând din adâncul inimei îmi întinse mâna pe care sărutându-i-o cu respect m'am retras înţelegând că mă aflam în faţa unui caracter lovit şi de atunci am căutat să n'o mai întâlnesc. Ce o fi zicând ea despre mine?...

Père Lachaise

Oraşul morţilor celebrii, l'am vizitat pe o zi înourată.

Atâta sunt de îngrămădite mormintele acolo, încât par mici, deşi, aproape toate, sunt monumentale. Și unele de sute de ani, ale căror pietre şi porţi de fier sunt roase de vremuri, mâncate de ploae și rugină, te fac să simţi un fel de teamă de a nu le profanà, căutând să descifrezi pe ele literile abia citeţe, pentru a descoperì un nume istoric, care să-ţi amintească fapte istorice împreună cu clipele când le-ai citit sau aflat...

Când am dat de Rossini, mi-au trecut prin minte pasagii din vesela şi neîntrecut de plăcuta lui muzică, cum e în Bărbierul din Sevilla mai ales, şi mormântul mi-a părut mai puţin trist ca celelalte.

M i-am aruncat privirile printre zăbrelele porţii de fer din faţa mormântului și am zărit o coroană de flori vesele, cu vesele inscripţiuni pe o panglică de o coloare veselă! Și depărtându-mă, vrând, nevrând am început să fredonez «piano-pianissimo».

Guidul însă m'a indispus, citind în el că rămăşiţele i-au fost transportate la Florenţa...

Când m'am trezit în faţa mormântului lui Alfred de Musset, nu ştiu cum, dar am avut impresia că mă aflu la Belu, în faţa lui Eminescu al nostru.

Aceeaşi simplitate, acelaşi idei săpate în piatră şi acelaş fior de admiraţiune m'a furnicat gândindu-mă cât au simţit oamenii aceștia...

Singura deosebire: Alfred de Musset a dorit o salcie la capul lui, o salcie plângătoare; Eminescu un tei. Și fără voe m'am gândit la George Sand, la Veronica Micle şi la cuvintele lui Lamartine: «A chaque comme ses douleurs...»

Monumentul morţilor, întocmit de Bartholomé şi Formigé, aşezat în mijlocul aleei principale de unde încep colinele, m'a făcut să tremur de admiraţiune! O adevărată inspiraţie creştină, care te face să filozofezi cu grije asupra vieţii şi morţii.

Apoi mormântul nenorocitului Lesurques, condamnat pentru asasinatul Curierului de Lyon, care mi-a amintit vestita piesă şi pe maestrul Nottara.

La mormântul lui Bernardin de St. Pierre am retrăit în câteva clipe zilele când citeam şi reciteam paginele prea duiosului său roman Paul şi Virginia.

Piatra îngălbenită de vremuri şi locul trist şi ascuns de copacii prea deşi dela mormântul lui Bellini te face să deduci muzica lui sentimentală, melancolică, duioasă afară din cale şi parcă mi-a părut bine citind în guid că rămăşiţele i-au fost duse în Catania.

Atâţia admiratori i-au profanat mormântul cu iscăliturі, versuri şi cugetări, că piatra, ce formează monumentul, îl face să pară mai întunecat, mai trist...

Pe mormântul lui Chopin i s'a ridicat un monument atât de mic, pe cât a fost el de mare compozitor. A fost răsplătit însă prin admirabila statue, din parcul Monceau, făcută de Jacques Froment Meurice cu figuri alegorice reprezentând noaptea şi armonia, cele două preponderante ale compoziţiilor lui.

De câteori îi ascult nocturnele îmi amintesc de ziua aceea înourată când am stat multă vreme în faţa medalionului de marmoră albă de pe mormântul lui şi, cuprins de jale mă minunez la simţul ce-mi inspirau ele până a nu vedea mormântul părintelui lor şi la puterea ce o au astăzi asupra-mi de a-mi provocà plânsul!... La ce-aşi mai vorbi de balada şi mai ales de marşul funebru, bucăţi din sufletul lui rupte. Sunt prea triste!

Şi mormântul lui e aşa de înăbuşit acolo la Père Lachaise, pe cât a suferit şi-n viaţă.

Corot — Grigorescu. Nu ştiu, eu văd în aceşti doi mari pictori o mare asemănare. In muzeul d-lui Simu e un tablou a lui Grigorescu (întitulat pare-mi-se: «O noapte la Barbizon») al cărui colorit e atât de apropiat de a lui Corot că nu-i deosebesc aproape. De aceea la mormântul acestui din urmă am pronunţat tot cu atâta evlavie şi numele lui Grigorescu.

Allon Kardec, marele spiritist, îmi aminteşte de marele nostru Hajdeu.

Apoi Honoré de Balzac, Jules Michelet, Lavoisier, Gay Lussac, Cherubini, David, morminte în faţa cărora fruntea ţi se pleacă la gândul că deşi morţi ei tot nemuritori au rămas!

Primii locatari ai cimitirului Père Lachaise au fost Molière (1673) şi la Fontaine (1695) ale căror morminte au pietrile şi porţile de fier măcinate ici, colo, de vreme, de ploae şi rugină.

Avem şi noi morţii noştri la Père Lachaise: Prinţul George Bibescu, cu unul din monumentele de seamă ale cimitirului (capela bizantină) şi deputatul Mărgăritescu.

Când părăseşti un cimitir, câteva zile eşti mereu sub impresia celor văzute, citite, reflectate şi nu prea doreşti să revii, căutând dinadins să uiţi totul şi cât mai repede, ca să scapi de melancolia istovitoare.

La Père Lachaise am fost de două ori, e multă vreme de atunci şi cu toate acestea, de câteori e o zi înourată, îmi amintesc şi retrăesc cu drag şi duioşie timpul trecut în mijlocul acelui oraş al morţilor celebrii...

„Arta"

„L'art pourrait être défini: la Nature, vue à travers le prisme d'un tempérament".

A. Maquaire

E atâta artă în acest oraş al luminii, că nu mă sfiesc să spun că se face chiar risipă!

Incepând cu cele mai elementare şi sfârşind cu cele mai complicate lucruri veţi aflà în toate părţile oriunde şi oricând: artă, artă şi iar artă!

In pieţe, pe străzi, în localuri, clădiri, grădini, muzee, în toate nu-ţi ajunge admiraţia.

De multe ori parcă ţi-i necaz că te simţi aşa mic, aşa inferior acelora cari au contribuit, cât de puţin, cu ceva, la bogăţia artei pariziene!

*
* *

Dacă treci prin piaţă, unde sunt expuse zarzavaturile, cărnurile, fructele, nu poţi fără să te opreşti, să admiri întâi modul cum parizienii ştiu să expună mărfurile, apoi calitatea, frumuseţea şi varietatea atât de plăcută ochilor, ce te şi face pe nevrute cel mai pofticios.

Priviţi coşurile cu cartofi ale unui zarzavagiu!

Nişte cartofi mari, mai mari ca sfeclele, porfirii, curaţi de par transparenţi; apoi patlagelele roşii ca focul încins, sau ca rubinul şi mari, mari şi curate de parcă-s făcute înadins pentru a fi expuse.

Conopidele, de-o albeaţă cum nici laptele nu-i, cu mănunchiul de verdeaţă de care sunt înconjurate; verzele albe, verzui şi roşii, ca nişte cryzanteme u-

riaşe; patlagelele vinete în diferite forme; sparanghelul legat mănunchiu cu funde de mătase la culoare; anghinarele cu forma lor exotică; salada verde; ridichile de lună etc. toate mari, colorate viu şi aranjate în coşuri curate, te fac să ai impresia unui tablou celebru, întocmit şi făcut de cel mai desăvârşit pictor.

Iţi place, te atrage grozav şi parcă ai poftì o saladă de patlagele roşii, nişte cartofi prăjiţi, rumeniţi, cum numai francezii ştiu să-i facă, sau conopidă tăvălită în pesmet şi prăjită în unt proaspăt, apoi o salată de varză roşie, sau, mai bine, nişte vinete tocate ori felii, prăjite!.!.. Inghiţi în sec şi treci mai departe să vezi măcelăriile.

Ei! Măcelăriile la Paris!

Iată ceva despre care se poate spune, cu drept cuvânt, că văzându-le şi vegetarianul cel mai convins devine carnivor.

Mai întâi trebue să ştiţi că din carne se scot toate vinele, oasele, apoi învelită într'o pătura de grăsime, se vinde tăiată în felii, ca şunca.

Antricoatele acele rumene ca fraga, cu fibre tremurânde de grăsime de un galben ca untul topit, muşchiul acela fraged de-l străpungi cu ochii, rasolul, cu măduva portocalie, din care vă puteţi închipuì ce supă excelentă, totul te sileşte să grăbeşti pasul spre cel mai apropiat restaurant, să-ţi potoleşti pofta.

Să ne oprim acum şi la vitrina unui magazin de fructe.

Coşuri de papură împletită cu smochine coapte liliachii, banane verzi şi galbene lăsate pe ramurile lor, ananas, struguri chihlibării şi roşii, ori negri cu bobul cât pruna, cantalupi gătiţi cu funde bogate de mătase, nuca kola, pere pergamute, mere...

O minune! In mere altoite figuri, paysagii, aeroplane, flori!...

Am stat multă vreme, la una din vitrine, nedumerit cum au reuşit pomicultorii să imprime în fructe, cu atâta artă, tablouri cari, oricum văzute, ar merità toată atenţia! Şi curios cum fac impresia perfectă că, prin altoi, merele au crescut odată cu figurile sau paysagiul de pe ele!

Apoi unde mai puneți că au și diferite gusturi ca de banane, portocale, ananas etc.

Și acum închipuiți-vă un prânz la care să serviți şi mere cu chipul d-v. Ar fi original, nu ?...

* * *

Pe străzi, magazinele expune în vitrine artă. Sunt vitrine care te atrag fie prin modul artistic cu care sunt aranjate, fie prin obiectele de artă expuse. Și stai în fața unora, fără să te saturi, vreme îndelungată, admirând totul și cu drept cuvânt.

Incercați odată de vizitați pasagiile marilor bulevarde cu bazarele, gravorii, bijutierii, lithografiile şi debitele speciale de tutun.

Apoi rue Bonaparte pe lângă școala de Bele Arte, unde, pe lângă magazine cu reproduceri după tablouri celebre sunt și sculptori şi pictori ce expun lucruri demne de văzut.

La Palais-Royal am stat, odată, mai bine de o oră în fața vitrinei unui sculptor, din galeria de Montpensier, de am admirat privind arta și iuțeala cu care cioplea într'o marmoră albă, fină, pe Amor şi Psiché, al cărui original se află expus la Luvru.

Italian de origină, fredonà mereu «Visi d'arte, visi d'amore» din Tosca şi lucrà din toată inima.

Nevastă-sa, stând la casă, îl întrerupea din când în când cu vreo explicație pe care i-o cerea asupra celor citite într'o carte cu coperțile galbene.

Afară cald. Prin ușa întredeschisă a magazinului se producea un curent cu miros de ipsos din interior şi de iarbă stropită din afară, din frumosul parc dela Palais Royal.

E atâta răcoare și aşa-i de plăcut să te plimbi în galeriile acele pe o zi călduroasă de vară!

La fiecare vitrină ai de admirat mult și multe.

Sunt pictori, bijutieri şi sunt cioplitori în pietre prețioase, unde ai ocaziunea să vezi forma brută a pietrelor şi diferitele faze prin care trec până devin în adevăr prețioase.

Topazuri, ametiste, smaralde, rubine, safire, opaluri, agathe, diamante, turcoaze, brilliante sunt puse cu gră-

mezile acolo în mojaruri, la vitrine, de parcă s'ar găsì pe toate drumurile. Și văzute astfel, în cantitatea aceea, nu știu, dar parcă nu prea au valoarea pe care o au singure.

Unele au pe ele bas-reliefuri uimitoare! E interesant modul cum bieții lucrători le trece prin tocila pietrelor cu forme bizare, fiind supraveghiați, mai rău ca-n temniță de patronii și șefii lor.

Dar magazinele cu antichități? Bănuesc că se face un mic abuz de încrederea celor cu dare de mână cu obiectele vândute de negustorii acestor vechituri. Nu zic, sunt și obiecte de mare valoare, dar cine mi-ar putea garantà, de exemplu, că ulciorul acela spart, din fundul magazinului din galeria de Beaujolais, ar fi ulciorul cu care s'a servit o celebră familie romană, ulcior, pentru care se cere o sumă destul de importantă?

Apoi o cupă de-a lui Nerone (are pe dânsa de altfel câteva resturi de litere care ar spune așà ceva), sau fotoliul lui Carol Indrăznețul, o pereche de pantofi ai Marquizei de Pompadour, toiagul renumitului călugăr jesuit Loyola, etc.

De modă ce-aș puteà să mai spun, când toată lumea știe că Parisul dă tonul, deci firesc e să te uimească vitrinele marelor magazine cum sunt Galeries Lafayettes, Louvre, Au Printemps, Bon Marché, Dufael, etc. Numai Galeries Lafayettes au un panopticum de figuri de ceară de mărime naturală expuse în vitrine colosale, figuri îmbrăcate și desbrăcate aproape în fiecare săptămână spre a se putea arătà marelui public parizian ultimele creațiuni ale casei.

Ca bărbat și tot rămâi uluit în fața vre-unei rochi cine știe cum ticluite, din ce mătase făcută și cu ce gust aranjată! Nu trebue să vă mire deci coada ce se formează și aici de către cucoanele care vin să admire și mai ales să fure modelul! Și, cu toate aceste, nu Galeries Lafayettes dă adevăratul ton al modei, ci croitorii mari ca Paquin, Beer, Zimmermann, aproape toți îngrămădiți în Place Vendôme și Rue de la Paix.

Fiindcă venì vorba de rue de la Paix. Treceți de curiozitate.

E strada marilor bijutieri ai Parisului, ai lumii! Observați vitrinile lor și veți vedea adevărata artă în

bijuterie. Sunt milioane acolo, expuse ochilor oricărui muritor!

N'aş mai isprăvì căutând să enumăr străzile Parisului, unde se poate vede arta.

Fără sfială pot spune că aproape nu-i stradă să n'aibă expus ceva de artă.

E de ajuns ca cine-va să fie atent să descopere şi cu sìguranţă va trece din uimire în uimire.

Astfel: traversam obosit, Place de la Concorde, spre Sena să iau vaporaşul spre Châtelet. In dreptul câmpiilor Elysee, la piciorul uneia din cele patru statui, ce reprezintă marele centre ale Franţei, un desenator în vârstă, desenà în mai puţin de 5 minute figura oricărui trecător ce-ar fi vrut să pozeze plătindu-i ridicula sumă de 50 bani.

Desenà în cărbune mărimea aproape naturală şi desenul erà de-o aşà perfectă asemănare cu modelul că vrând, nevrând pozai. M'a minunat cum neobositul artist nu scăpà din vedere nici până şi diferitele garnituri de pe pălăriile şi bluzele cucoanelor.

Apoi, ce erà mai surprinzător, desenà şi grupuri de 4 şi chiar 5 persoane, în bust însă.

*
* *

Aproape nu-i local la Paris, unde să n'ai de admirat ceva. Şi sunt unele unde-i atâta feerie în arhitectură, decor şi-n toate, că de multe ori te trezeşti exclamând cu glas, ca cei mai simpli muritori!

Ridicaţi scările de marmură, dispuse în formă de evantail, din interiorul Galerielor Lafayettes, şi priviţi în jos, în sus, pe tavan, pe pereţi. Sunt sigur că şi cel mai puţin impresionabil tot va mărturisì că-i încântat de ce vede.

E atâta măreţie în totul, încât uiţi că te afli acolo într'un magazin de unde se poate cumpărà până şi un creion de 10 bani şi sfios începi să urci scările tot mai sus, cu gândul c'am ce-ai putea cumpărà pentru tot ce ţi s'a oferit, cu atâta belşug şi risipă chiar, la desfătarea ochilor! Dar vânzătoarele acele atât de coquete, atât de drăgălaşe, cele mai de merit de atenţie între pariziene.....

Au atâta farmec, aşà de muzical îţi vorbesc că 'ncepi uşor şi repede să cumperi şi cumperi şi cheltueşti de ţi se uşurează simţitor punga.

Vrei să fugi, şi la raionul următor întâlneşti din nou ochii de un albastru nespus de frumos a unui alt îngeraş vânzător mai atrăgător, mai dulce parcă şi te opreşti fermecat cu totul!

Îţi surâde cu atâta dulceaţă, te înebuneşte cu aşà graţii că nu mai ţii seama de ai, sau n'ai nevoe de ce se găseşte în raion şi te trezeşti întrebând ce preţ are un jupon de mătase!

O! şi-n timp ce-ţi împachetează târguelile, au atâta meşteşug să te zăpăcească!...

De exemplu:

— Domnul e însurat?...

— Nu domnişoară, din fericire.

— De ce ziceţi astfel? Găsiţi o nenorocire în însurătoare?

— N'am înţeles aceasta domnişoară, dar...

— A! da, pricep. Vedeţi însă că... eu sunt măritată.

— Nu-i nimic doamnă. D-v parizienele sunteţi atât de amabile, aşà de gentile, că nu puteţi jignì nici pe cel mai gelos dintre bărbaţi.

— O! domnule, dar d-ta vrei să mă faci să cred că-mi faci curte.

— De ce nu?!

— Şi dacă n'aş răspunde?

— Cu atât mai rău pentru amândoi.

— Nu zice astfel prea plăcute domn. Uite, m'ai făcut geloasă cu juponul ce m'am necăjit până acum să-l împachetez...

— Pentru d-ta, scumpă doamnă. Nu-i aşà că nu-l refuzi?

— O! Dar sunteţi mai mult ca încântător! In orice caz, nu-l pot primì acum.

— Atunci?

— Desearâ la opt jumătate, la intrarea Metrò-ului din faţa operei, te voi recunoaşte de pe pachet. Uite, îi pun o fundă roşie la acăţătoare.....

Şi-am eşit învârtindu-mă ca adus pe prăjină, cum se spune în popor, atât m'a zăpăcit «Marianne», aşà se numea îngeraşul din mahalaua Caulain-Court.

Ca mod de expunere a mărfuriior cine poate întrece pe Felix Potin, Sadla etc., în magazinele cărora intrând, ai impresiunea că te afli în faţa unor muzee, a unor galerii de picturi naturale, unde în vase lucitoare de nichel, de aramă, de porţelan, sunt expuse păsări, legume, comestibile, fructe, conserve, carne, etc., în aşà mod că şi cel mai nenorocit suferind de stomac va poftì la bunurile acelea aranjate cu atâta pompă.

Creveţii, homarii, căprioarele înşirate pe cârlige aurite, fazanii cu penele demne de pălăria cea mai cochetă de damă, potârnichile, prepeliţele, grămezile de peşti de ocean şi mare, apoi conservele acele în forme, toate de un colorit demn de cel mai renumit pictor, agită spiritul mai mult chiar ca simţul poftei.

Şi nu m'aş mirà dacă pictorii vor începe într'o zi să se instaleze în câte un colţ al acestor vaste magazine pentru a culege pe pânză impresiuni demne, cu adevărat, de ochiul cel mai pretenţios!

* * *

Mai toate clădirile Parisului sunt de piatră. E înspăimântătoare greutatea ce apasă acolo terenul.

Numai turla Pantheonului apasă cu 11 milioane kgr.

De nu s'ar fi întărit terasamentul prin diferite metoade ştiinţifice ar fi fost un dezastru, de mult, în metropolă.

Când intrì pentru prima oară în Paris, deprins prin celelalte oraşe mai noi cu clădiri moderne, nu prea te impresionează.

Inainte de-al vedeà ţi-l închipuiai cu totul altfel. Dând deodată peste colosurile acele vechi de piatră (de învechite ce sunt par afumate), începi să te miri pentru ce se laudă atât Parisul şi aştepţi parcă să dai şi de un centru modern, aşà cum fiecare îşi poate închipuì.

Opriţi-vă însă un moment la intersecţiunea Str. Regale cu Str. Rivoli şi priviţi de-alungul străzii din urmă.....

E o stradă în adevăr monumentală, cum nu veţi găsì nicăeri în lume! Atâta piatră, cu atâta artă întrebuinţată, te uimeşte!...

De n'ar fi avut catacombele care să-i furnizeze piatra desigur şi Parisul ar fi fost un oraş ca Berlinul, Viena.

Sunt colosuri, menite să dureze mii de ani nu veacuri, cum e Luvru, Nôtre-Dame, Panthéonul, Madeleine, Sacre-Cœur (basilique) etc., care te minunează prin titanica lor construcţiune.

Ce coloane, arcade, cupole; ce motive arhitectonice de nedescris umplù de artă desăvârşită aceste monumentale clădiri!

Fără teamă pot spune că în Paris aproape orice clădire formează un monument. Luând pe cele mai de seamă în parte, făcându-le descrierea, istoricul şi arătând impresiunile, s'ar putea scrie volume pentru fiecare.

Gândiţi-vă doar la Luvru, Nôtre-Dame şi ajunge!...

Câte s'au perindat în interiorul şi-n umbra zidurilor acestor colosuri, v'o poate destăinuì şi urmele bizare, în piatra adăpostită de ploi şi vremuri, rămase ici, colo, pe sub coloane!...

* * *

Se spune despre grădina Luxemburgului că ar fi una din cele mai frumoase din Europa.

Pe o întindere mai mare de 20 Ha., are o perspectivă neînchipuit de frumoasă.

Ornată de terase, bazinuri, statui şi florile nenumărat de variate îi dau un aspect cu totul basmic.

In grădina aceasta se făuresc atâtea vise ale tineretului din cartierul Latin... Poeţii îşi scriu versurile; pictorii întocmesc tablouri; studenţii şi studentele încerc să-şi revadă cursurile şi sfârşesc de cele mai multe ori prin flirt; guvernantele sunt mereu hărţuite, în idila lor cu vre-un visător, de copilaşii sburdalnici, cari, în cea mai mare parte, bălăcesc de dimineaţă până seară cu mici vaporaşe în marele bazin din mijlocul grădinei.

Ici, colo, câte-un bătrân pensionar încearcă să îmblânzească păsările cerului cu fărămituri din pâinea pe care o economiseşte din restrânsul lui dejun de dimineaţă.

Atâta varietate, atâta odihnă îţi oferă Luxemburgul

acesta fermecat, încât nu te miri de aceleaşi şi aceleaşi figuri pe care le întâlneşti de câteori alergi să te repauzezi de mişcarea furnicarului de pe străzi şi a aerului îmbâcsit cu mirosul fumului şi al benzinei dela automobile. Doar «M-me Ticket» te tulbură cu: «la taxe Monsieur s'il vous plait» de care au prins oroare studenţii, nevoiţi să-i dea în fiecare zi 10 bani pentru scaun.

Cât e de frumos Dumineca, Marţea şi Vinerea în timpul ceasului de concert! (De obicei între 4 şi 5).

Până şi cel mai simplu lucrător găseşte motiv să se sustragă ocupaţiunilor, în ceasul acela de sărbătoare a muzicei, spre a venì să asculte cu evlavie bucăţi de operă şi compoziţii demne de auzit, executate cu multă măestrie de fanfarele franceze.

Ascultaţi o fanfară la Paris. E atâta plinitate în acordurile pistoanelor, cornurilor şi a celorlalte instrumente, atâta nuanţare în execuţie, că, de multe ori, ai impresiunea unei perfecte orchestre.

Mie, nicăeri nù mi s'a părut mai atractivă muzică wagneriană, ca-n execuţia acestor fanfare.

Şi Wagner avea atâta căutare acum în urmă la Paris, cum n'a avut vreodată în viaţă! De ajuns să vă cânte Garda Republicană, uvertura din Tanhäuser, ca să vă daţı seama perfect de armonie şi artă.

Păcat numai că nu acordă auditorilor decât acea clipă de ceas cu muzică adevărată.

Şi-n celelalte grădini publice se dau concerte orare în zilele fixate. La Tuileries renumitele audiţiuni lirice (voce şi orchestră) atrag pe cei mai selecţi muzicanţi şi muzicali.

Poezie şi artă, iată ce veţi aflà şi-n Parc Monceau, plantat în 1778, sub domnia lui Filip d'Orléans.

Alei splendide, grupuri de arbori exotici, plante înconjurate cu flori, în fel de fel de culori; gheţari, râuleţe, stânci, podeţe, grote şi statui.

Nu voi uita monumentele lui Guy de Maupassant, de Veley şi Deglane; a lui Ambroise Thomas de Falguière, Gounod de Mercié şi mai ales a lui Chopin cu statuele alegorice ale Nocturnei şi Armoniei de Jacques Froment Meurice.

Apoi bazinul Naumachiei cu acele colonade corin-

thiene, imitaţie de ruine, constituite din materialele provenite din capela familiei Valois dela St. Dénis.

Dar Buttes-Chaumont! E unul din parcurile cele mai pitoreşti ale Parisului. Vizitaţi-l şi nu-l veţi mai uità! Şi aci iarăşi statui, între care am admirat: Vânătorul de vulturi de Desca; Salvat! de Roland şi Lupul! de Hiollin. Apoi lângă poarta Manin-Botzaris, statuia vestitului Marat, opera lui Baffier.

La o înălţime de aproape 50 metri, deasupra unui lac, e o insulă unde-i reprodus exact tempul Sibylei dela Tivoli. Şi insula aceasta e legată de parc prin două poduri, unul numit al sinucigaşilor, care e la o înălţime aşa de ameţitoare, că aleele dedesubtul lui, par nişte şerpi răzleţiţi prin verdeaţă! Apoi cascada ce cade dela o înălţime de peste 30 metri şi formează o grotă de stalactite. E aşa feeric decorul ce-l oferă şi balustrada de piatră de unde se vede aproape tot Parisul cu împrejurimile!

Jardin des Plantes (grădină zoologică (!) şi botanică) unde, pe lângă muzeele complecte şi admirabil aranjate, animalele, reptilele şi păsările de tot soiul, cum nici c'ai gândit să le vezi vreodată, m'au uimit miile acele de plante exotice în toate culorile şi arborii aceia bizari, de secole aduşi bătrâni acolo (cedrul din Liban de lângă labirint, plantat în 1735 de Jussien şi cei doi palmişti de vre-o 10 metri înălţime, dăruiţi lui Ludovic al XIV-lea la începutul sec. XVII-lea de Margravul de Bade-Durlach).

Bois de Vincennes (927 ha), cea mai vastă grădină-pădure a Parisului.

Aici, pe lângă natură şi oamenii au contribuit la înfrumuseţare.

Atâta farmec te înlănţue intrând în ea, că uiţi de toate până şi de tine!

Alei şi drumuri pierdute printre copacii seculari, pajişti de un verde neînchipuit pe frumos, lacuri cu podeţe sălbatece, templul grec de pe colina aceea ce-ţi dă impresia altor vremuri, toate te fac să cazi din extaz în mai extaz şi sufletul ţi se umple de ceva sublim, dumnezeesc şi parc'ai vrea să cânţi, să cânţi în gura mare, pătruns de frumuseţea de nedescris a acelor locuri vrăjite!

Bois de Vincennes! Câte gânduri rătăcesc pe aleele tale umbrite, răcoroase şi îmbălsămate de verdeaţa aceea mereu proaspătă a pădurii seculare!

Cine, trecând odată pe acolo, n'a oftat pătruns de un dor şi nu şi-a destăinuit ţie, măcar cu privirea, tot focul sufletului său?...

Nu te mai înduri să pleci, să te desparţi de paradisul acela, unde, de altfel, atâtea vieţi s'au răpus şi se răpun poate, încă, prin barbarele dueluri, pretinse urme de nobleţe.

Şi te minunezi cum de-au existat şi mai exist încă suflete, care să continue a fi dârje în faţa măreţiilor acestora, unde până şi fiarele, îmi închipui, n'ar sfâşià prada.

La Champs-Elysées şi Bois de Boulogne, Vinerea, veţi aveà ocaziunea să admiraţi, pe lângă frumuseţea acestor locuri pitoreşti şi luxul, eleganţa şi coqueteria high-life-ului parizian.

* * *

Muzeele Parisului! E de ajuns să spun că închid în ele comorile lumii ca să-şi poată cineva închipuì ce se află acolo!

Sunt antichităţi de-o vechime colosală: statui sarcofagii, vase egiptene, asiriene, greceşti, romane, din diferite epoci şi locuri că nu ţi-ar ajunge o viaţă să le cunoşti, abia, pe toate!

Numai în sălile de jos ale Luvrului, în câteva ore, ai ocaziunea să treci în revistă, mii de ani aproape, toate fazele artei!

Apoi sus, tablourile celor mai renumiţi pictori ai lumii, evaluate la milioane şi atâtea, că ţi s'ar urî numărându-le.

In marele salon Carré tablourile nemuritorilor Rafaël, Titian, Leonardo da Vinci, Veronese, Tintoret, Velasquez, Moro, Luini etc., îmi închipui că n'ar putea fi evaluate, atâta e de mare valoarea lor! Şi-i aşà de nesfârşit Luvru.

Inchipuiţi-vă numai una din galerii (grande galerie) a cărei lungime e de aproape 300 metri şi lăţime 10 metri, unde n'ar fi loc să se mai adaoge vre-un tablou!

Mi-e frică să îndrăznesc a descrie cât de puţin frumuseţea şi arta desăvârşită a acestor tablouri.

Numai văzându-le e de ajuns să facă şi pe cel mai puţin iniţiat să priceapă pictura.

E atâta artă divină acolo, la Luvru, că nu te-ai mai îndurà să-l părăseşti, dacă nu te-ar doborî oboseala provenită din cauza nesfârşitelor galerii şi scări prin care trebue să treci.

De câte ori mă simţeam obosit, alergam spre colecţiunile Thomy-Thiery şi Chauchard, unde cădeam pe comodele sofale şi-mi pierdeam ochii în tablourile pline de visuri şi farmec ale lui Corot şi Millet.

Câtă poezie, ce duioşie exală din copacii, lacurile şi pajiştile tablourilor lor !

Ce nostalgie istovitoare te cuprinde privind boii aceia blânzi, ca şi ai lui Grigorescu, rătăcind prin văi cu ape fermecătoare !

Dar copacii aceia, a căror expunere pe pânză n'am găsit-o la nici unul din pictori atât de impresionantă ca-n tablourile lui Corot. Jocul luminei pătrunzând prin frunziş n'a fost niciodată şi de nimeni redat aşà de fermecător ca de Corot.

Priviţi apoi «Les Glaneuses» şi mai ales «L'Angelus» capo d'opera lui Millet, cumpărată de Chauchard pe suma de 800.000 franci şi dăruită Luvrului.

Câmpiile acele vaste şi mănoase, amănunţimea aceea mai mult ca exactă a tot ce se poate vedeà cu ochiul pe ele, umbrele, luminele razelor soarelui reflectate până şi pe un pai de grâu, poziţiunea siluetelor pe pânză, siluete ce te fac să aştepţi parcă o mişcare de la ele, în totul deduci sfinţene, mărire, frumos desăvârşit şi cazi în extaz...

Numai în faţa acestor doi pictori simţeam odihna şi-mi erà aşa de bine, atâta îmi înălţà sufletul că de multe ori ochii îmi lăcrimau de emoţie !

La Luxemburg am învăţat să cunosc sculptura.

E atâta risipă de artă şi acolo, atâta frumuseţe, cu aşà eleganţă expusă, în muzeul acela bonbonieră, cum nu-şi poate cineva închipuì.

Apoi Cluny, unde, pe lângă bogăţia obiectelor vechi şi de artă, se poate vedeà încă perfect urmele vieţii senoriale din secolul XV-lea.

Duceţi-vă şi la nesfârşitul muzeu al armatei cu vestitul dom (palatul invalizilor), unde vă veţi cutremurà în faţa atâtor şi atâtor trofee, obiecte de-o valoare neînchipuită, din care veţi învăţà prea bine o bună parte din istoria Franţei şi chiar a lumei !...

Mormântul lui Napoleon Bonaparte, din dom, prin simplitatea lui pare mai grandios şi te emoţionează astfel că, deşi străin, ai fi gata să-l urmezi, de-ar fi să apară iarăşi ca erou în fruntea unei armate.

Ce-or fi gândind francezii când văd pentru primaoară mormântul lui ?...

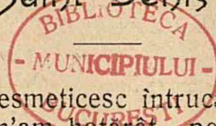
Nu voi uità pe un biet bătrân, veteran, care păzeà intrarea de jos a cavoului şi povesteà tuturor cu lacrimi în ochi de împăratul lui pe care abià aşteptà să-l întâlnească colo sus, în cer.

— «Citiţi aceste şi vedeţi cât ne-a iubit el, scumpul !» — adăogà la sfârşit bătrânul, arătând inscripţia frontispiciului intrării, unde erau ultimele dorinţi ale vulturului şi anume: de a fi înmormântat acolo, în mijlocul iubitului popor francez, pe malul Senei, pe care a trecut-o de-atâtea ori încărcat de glorie.

Şi tuşind, bietul veteran, aşteptà efectul entuziasmului, manifestat de cei mai mulţi prin însemnate pourboir-uri.

Saint Denis

Dorind să mă desmeticesc întrucâtva din haosul acela al Parisului m'am hotărât, pe o zi îngândurată, să iau tramvaiul dela operă, din rue Scribe, spre Saint Denis.

Cu cât cineva va cunoaşte mai bine istoria Franţei, cu atât se va grăbì să viziteze şi acest loc, unde repauzează, se zice, (fiindcă revoluţia a suprimat şi mutilat tot ce a fost mai frumos şi mai demn în Franţa) regii, reginele, prinţii, prinţesele şi toţi membrii familiilor domnitoare dela Dagobert I († 628) până la Ludovic Filip (1830) ultimul rege al Franţei.

In preajma unei vizite ce-ai proectat să faci, acolo, unde ştii că ai de văzut multe, ce ţi-or amintì trecutul, întotdeauna devii nerăbdător.

Aceeaşi senzaţie pe care o ai în faţa unui spectacol ce va să înceapă. Subiectul îl cunoşti, ai citit programul. Eşti însă curios cum are să se reprezinte cutare scenă, ce impresie îţi vor face interpretatorii şi devii din ce în ce mai nerăbdator. Dar când e vorba să asişti la nişte celebri artişti în jurul cărora s'a făcut multă larmă....

Tot drumul, de-aproape o oră, am trecut prin fazele nervilor nerăbdării provocaţi de curiozitatea de-a vedea mormintele acelor celebrităţi, ce-au jucat cu atâta fast, cu atâta artă, pe nesfâşta scenă a lumii...

Incepuse să picure când ridicam treptele Necropolei.

In uşe postaţi, de-o parte şi de alta, cerşetori ca la toate bisericile. Grozav de izbitor şi ironic contrast pentru monument şi conţinutul lui !...

Privind colosul de piatră inegrită de secole m'am simţit cuprins de sfială şi, mic de tot, am ridicat o-

chii să observ stilul, bas-reliefurile simbolice şi coloanele.

Cuprins de gânduri istorice am intrat apoi încet în biserică, închipuindu-mi că voi fi singurul vizitator, pe acea vreme întunecată şi tristă...

Vre-o 10-12 englezi în grup însă, aşteptau timizi guidul, care nu se îndurà să apară, numărul celor obligaţi să-l cinstească cu ceva, pârându-i-se prea restrâns. Şi alipindu-mă lor am început să-mi rotesc ochii jur, împrejur, pe sus...

In primul rând m'a izbit albeaţa cupolelor arcuite în stil gotic (guidul spune că-n această biserică ar fi prima manifestare a artei gotice).

E atâta frumuseţe şi bogăţie arhitectonică în acest edificiu cum nu-şi poate cineva închipuì!

Observaţi numai coloanele cu stâlpii aceia de o fineţă extremă, ce mărginesc cupolele arcuite deoparte şi de alta şi vă va ajunge pentru a vă convinge că puţine edificii vor fi pe lume, aşa pline de artă ca Basilique din Saint-Denis.

Afară ploaia se înteţeşte şi guidul apare enervat, deschide portiţa de fer care ne desparte de morminte, anunţându-ne cu o voce de bas, care ne face să tresărim, pe: «Charles de Valois comte d'Alençon, mort en....»; «Marie d'Espagne», etc. . . . .

. . . .

Mormintele acele monumentale, executate în marmoră albă, capo-d'opere a diferitelor epoci, sunt atât de artistice cum rar s'a putut vedea!

Printre cele mai desăvârşite citez: pe al lui Ludovic XII-lea şi al Anei de Bretagne (sec. XVI) unul din cele mai frumoase monumente din epoca renaşterii făcut de Giovanni di Giusto Betti; apoi al lui Henric II-lea şi Cathérine de Médicis lucrat timp de 13 ani (1560—1573) după desenuri de Primatice şi sculpturi de Germain Pilon; al lui Francisc I şi al Claude-i de France tot capo-d'operă a renaşterii, început la 1548 de mai mulţi sculptori sub supravegherea lui Philibert Delorme. Bas-reliefurile acestui monument, ce reprezintă faze din războaele lui Francisc I, sunt de-o artă divină.

Cât interes prezintă mormintele aceste pentru acei

ce cunosc cât de puţin istoria Franţei o poate fiecare constată găsindu-se în faţa lor.

Nu ştiu, dar parcă în gustul ce-l prezintă, ca artă, fiecare mormânt în parte, găseşti ceva care-ţi povesteşte şi-ţi destănue vremea în care a fost executat.

Inima lui Francisc I a fost pusă într'o cupă făcută de Bontemps în 6 ani (1549—1555). Luaţi seama, e inima regelui celui mai galant şi curtenitor ce s'a manifestat faţă de femei şi primul care şi-a permis, cu toate acestea, să declare chiar sorei sale, scriind cu diamantul pe unul din geamurile castelului dela Fontainebleau (disticul ce se poate observà şi azi): «souvent femme varie...» motivul vestitei «La donna e mobile» din Rigoletto al lui Verdi.

Coborând apoi treptele cryptei la camera celor 12 cosciuge, un miros greu de balsamuri şi aer închis de catacombe mi-a produs un fel de teamă, spulberându-mi entuziasmul pricinuit de arta văzută sus şi readucându-mă la cruda realitate: impresia ce-ţi face un cavou când intrì să-l vizitezi şi ştii că acolo zac şi cadavrele unor victime!

Şi când, aruncându-mi ochii printre gratiile camerei semi obscure (luminată palid de-o lampă cu ulei) am văzut întinse pe lăviţi 12 cosciuge şi guidul cu vocea-i macabră a început să înşire nume ca: Louis VII, Louise de Lorraine femme d'Henri III, Louis VIII, Adélaide et Victoire de France, Louis XVI, Marie Antoinette...» m'am retras îngrozit spre partea mai luminoasă a cryptei, temându-mă parcă să nu se deschidă cosciugul acestei mari nevinovate: Martira Franţei! Incolo totul e refăcut cu fragmente vechi şi de şi prezint morminte mari ca Henri IV, Louis XIV, Charles VI etc. nu-ţi fac impresia celorlalte, întrucât se ştie că cenuşa lor a fost risipită cu ocazia revoluţiei franceze...

Nu ştiu dacă şi mormintele vechi, de tot, din faţa altarului (Dagobert (sec. VII) Filip Indrăzneţul sec. XIII) n'or fi profanate şi ele. In orice caz sunt demne de văzut prin vechimea şi bizareria lor...

Şi nu durează mai mult de o oră, această vizită solemnă, din cauza grabei cu care guidul caută să-şi îndeplinească misiunea.

Să treci în revistă atâţia străluciţi regi şi regine cochete, atâtea ranguri de adevărată nobleţe franceză, care s'au perindat în decursul secolelor începând cu Dagobert I (sec. VII-lea) şi sfârşind cu Ludovic Filip (sec. XIX-lea) ca să retrăeşti cu ei fazele istoriei lor, e nespus de frumos, de înălţător, dar prea în contrast cu cele câteva baruri şi magazine de mărunţişuri, care te lovesc de cum eşi pe uşa bisericii... Şi cerşetorii cari nu te mai slăbesc cu:

«Faites donc de la charité, Monsieur, ayez pitié...» te aduc cu totul la realitate.

Iulie 1914, Bucureşti.

TABLA DE MATERII

PAGINA

ERATA

	PAGINA	Rândul
putea	9	22
învrednicisem	10	18
Denis	13	20
sfruntându l	14	19
cellalt	14	24
„	15	11
Fii'ar	15	16
loveşte	21	5
intimidă	21	16
Luxembourg	23	5
Intră	24	26
uită	24	56
Croustilles	25	12
mi-aţi	27	1
Parcă	31	26
grozav	33	6
Faubourg	39	10
celebri	41	1
Allan	43	1
expun	47	5

